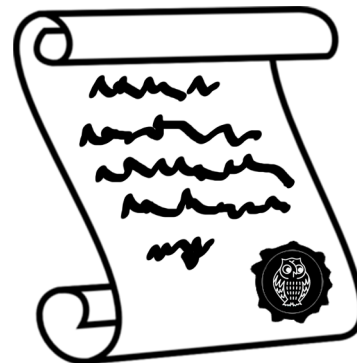

HISTORIAT

France Šušteršič

JKLM – KAJ SE JE SPROŽILO PRED 50 LETI IN KAJ ODHAJAJOČI GENERACIJI JKLM POMENI DANES

11. avgust 1967. Lepo poletno dopoldne, nekje v prostorih Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Izredni občni zbor Jamarskega kluba Ljubljana. Dotedanja društvena pravila so okoliščine preživela in sprejemamo nova. Nič posebnega, če bi eden glavnih namenov novih Pravil ne bil dopolnitev imena v Jamarski klub Ljubljana + Matica.

Občnega zbora se je kot zastopnik DZRJS{z}¹ udeležil tudi njegov predsednik, F. Habe². Samoumevno je bil navzoč tudi naš član P. Habič. Oba sta bila uslužbenca Inštituta za raziskovanje krasa SAZU v Postojni (IZRK), Habič pa je bil Habetov³ nadrejeni. Istočasno je bil Habič tudi član Izvršnega odbora DZRJS{z}. Kaj smo med vrsticami hoteli povedati slovenski jamarski srenji, jima je bilo popolnoma jasno: da nas ne gre enačiti s podeželskimi klubi, ki so nastajali in ugašali po tekočem traku, se prerekali za »območja«, gradili jamarske kočice, prirajali jamarske veselice, jame pa raziskovali malo ali nič⁴.

Habe je proti naši nameri protestiral uradno in brezkompromisno. Najprej nas je ob polni Habičevi podpori na vse načine skušal prepričati, naj se ne preimenujemo. Ko pa sta dojela, da nas ne bosta omajala, je Habič⁵ pobesnel, nas ozmerjal s huligani in med grožnjami besno zapustil sestanek. Začela se je »vojna«, ki je trajala pol desetletja. Na videz nepomemben spor zaradi

preimenovanja enega izmed društev je prerasel v razkol slovenske jamarske javnosti, ki se je do danes bolj ali manj poglobljajal, celil pa bolj malo. Kaj strašnega smo tedaj storili, in zakaj so nas naši »stari« podpirali vsaj z zgovornim molkom?

Od zunanjih vzrokov se mi zdi najpomembnejši preuranjen in premalo domišljen nastanek⁶ zveznega organa slovenskih jamarjev, kar je dotedanjo društveno doktrino omajalo pri korenini. Ne glede na to, da so v novonastalo zvezo vstopila tri samostojna društva, vsako s svojimi podružnicami, se je novoformirano DZRJS{z} takoj razglasilo za dediče ne le našega imena – ter prej »republiških« dolžnosti in atributov – temveč kar vsega, kar se je dotlej štelo pod naše društvo; od zgodovine, tradicije »znanstvenega društva«⁷ do katastra in naše materialne lastnine⁸. Gledano bolj od daleč – šlo je za to, da Postojna (IZRK) (p)ostane središče vsega, kar se raziskovalnega dogaja na krasu. Najbolj dosledno je bilo prizadevanje DZRJS{z}⁹ (oz. njegovih funkcionarjev, članov IZRK), da uniči naš kataster in da pridobi izvime društvene dokumente. Formalno »DZRJS{z}«, neformalno pa vodstvo IZRK¹⁰. Ker se akterji tudi še niso znali povsem odtrgati od »usranega jamarstva«, bi z nadzorom nad dokumenti lahko kontrolirali tudi njega.

- 1 V izogib zmešnjavi od tu dalje kratici Društva za raziskovanje jam Slovenije v smislu današnje JZS dodajam še {z}, torej DZRJS{z}. Kratici imena našega društva med letoma 1954 in 1962 pa sem prilepil {m}, torej DZRJS{m}.
- 2 Kar nekaj tu navedenih oseb je prej ali slej doseglo doktorat znanosti. Ker pa je čas zelo težko ugotoviti, za ta sestavek pa so akademski nazivi le obrobne pomena, jih dosledno opuščam. Prizadetim osebam oz. dedičem se za ohlapnost iskreno opravičujem.
- 3 Formalno je bil Habe član Jamarskega kluba Luka Čeč (Postojna), trideset let prej pa je pričel pri nas (DZRJL{m}).
- 4 Tega ni za jemati vzvišeno. Fantje so imeli veselje, dostikrat pravo jamarsko žilico, a niso imeli pojma o tem, kako to realizirati. Ni bilo nekega osnovnega jamarskega znanja, ni bilo tržišča z opremo. Z baterijo ali železničarsko svetilko pohajati po »vodoravnih« jamah seveda ni jamarstvo. Nekateri so se tega zavedali, a so običajno obtičali na pol poti. Jamarski priročnik, ki izšel spomladi 1964, je bil namenjen predvsem amaterskim speleologom (v tem smislu je uporaben še danes) in si v »provinci« z njim skorajda ni dalo pomagati.
- 5 Odtlej je Habič v društvu obveljal za nekakšnega bav-bava. Zaradi eksplozivnega značaja mu je bilo to skoraj pisano na kožo. Kasneje sem ga imel priložnost spoznati tudi od bliže. Kljub večnim praskam lahko trdim, da je bil pod robato lupino čuteč človek, ki je zaradi svojih izpadov še najbolj trpel sam.
- 6 Kako naj to, ničemur primerljivo pravniško akrobacijo sploh imenujemo, se bo enkrat treba poglobljeno pogovoriti posebej.
- 7 Ne pozabimo, da se je društvo po reorganizaciji v začetku 20-ih let prejšnjega stoletja imelo za znanstveno-strokovno, več kot samo amatersko-strokovno. Vendar gre življenje po svoje in do začetka 2. svetovne vojne je »znanstveni« naboj v korist odkrivanja neznanega sveta že precej popustil. Po koncu vojne je društvo prvih nekaj let še skušalo ubirati stara pota. Šele s prihodom prve skupine mladih članov na prelomu desetletij se je veter dokončno obrnil. »Znanstvenost« je v dobrem desetletju do 60-ih let zvodnela sama od sebe.
- 8 Če že, bi po zdravi pameti v skupni žakelj morala prispevati vsa enako.

Spor se je še razkuril¹¹ zaradi avtorstva zapisnikov. V času pred 2. svetovno vojno in še nekaj let po njej so bili slovenski krasoslovci, ki so objavljali o jamah in črpali informacije tudi iz jamarskih zapisnikov, vsi člani društva. Večina objav iz tistih časov ima v podnaslovu pripis: »Poročilo Društva za...«. Avtorstva posameznih zapisnikov se ni navajalo, saj je veljalo, da so pač kolektivno delo članov.

Na začetku 60-ih let so na IZRK to prakso pričeli spreminjati. Namesto da bi pri navajanju virov zabeležili predvsem ime društva, so kot avtorje pričeli navajati tiste člane, ki so skupno delo finalizirali in se podpisali na določen dokument. Zapisnike so pričeli obravnavati kot javne objave, katerih vsebina je brezplačno na razpolago vsakomur. Če bi to – po možnosti s pristankom društva – počeli njegovi člani in če bi šlo za strogo strokovno uporabo, bi se verjetno razburjal le malo kdo. Ker pa se je ta praksa hitro uveljavila tudi v komercialne namene, smo kajpak skočili pokonci.

Seveda bi po isti logiki inštitutske zapisnike (v našem katastru) lahko uporabljal tudi kdo drug. Zato je IZRK na začetku 60-ih let formalno skoraj popolnoma prenehal pisati zapisnike o svojih osnovnih (»jamarskih«) raziskavah jam. Strogo po črki je bil korak popolnoma legalen, saj na kaj takega prej ni pomislil nihče. A dotedanjšega dogovora o pošteni izmenjavi zapisnikov je bilo konec. Skoraj istočasno je vodenje DZRJS{z} prešlo na uslužbenca IZRK. Zapisnike, ki so jih društva v dobri veri pošiljala DZRJS{z}¹², smo odtlej morali »zabarantati« za naše. Izmenjava je na videz tekla dalje, kot da se ni zgodilo nič. V prizadevanju, da se to razreši, nas je podprlo edinole društvo iz Črnomlja.

Društvo je dodatno utrpelo škodo še po eni plati – tedaj smo že prešli na podrobno sistematično rekognosciranje. Vse več časa je bilo namenjenega iskanju novih jam, manj pa samemu raziskovanju. Istočasno so z višanjem zahtev komercialnih uporabnikov naši zapisniki izgubljali ceno.

Profesionalec, ki je hotel kaj vnovčiti, je iz našega zapisnika prebral podatke o legi¹², šel na teren, jamo v nekaj urah obdelal po naročnikovih zahtevah in bil rešen vseh ostalih obveznosti. Te zanke se formalno ni dalo razrešiti. Z nekaj več občutka za *fair play* pa bi seveda šlo. Spori so trajali do menjave predsednika (tedaj že pod današnjim imenom) JZS; v veliki meri tudi zaradi konstruktivnega stališča novega vodje katastra IZRK.

Drugi pomemben vzrok naših težav je bil četrti mednarodni Speleološki kongres (Ljubljana-Postojna-Dubrovnik, jeseni 1965)¹⁴. Jasno je bilo, da se ga brez skrajne angažiranosti našega društva¹⁵ ne bi dalo izpeljati. Na zunaj je bil kongres popoln uspeh¹⁶. Imel pa je tudi manj lepo ozadje, v katerem je delovalo še najmanj dvajset »usranih« jamarjev, kajpak naših članov. Tri mesece so opravljali vse mogoče drobne tehnične naloge in skrbeli, da je logistika gladko tekla. Porabili so neznansko mnogo časa in volje, učinek pa ni bil v sorazmerju z vloženim trudom. Toliko, da je po kongresu praktično vse, kar je v jamarstvu videlo vsaj del znanosti, društvo (tedaj JKL) zapustilo. Konkretno to pomeni, da sta se generaciji, ki bi v naslednjih letih morali nositi težo raziskovanja in organizacije, razblinili. Mladinci, ki smo se zadnja leta pred kongresom vključili v društvo, smo se znašli na čistini.

Razhajanja v mnenjih so se kazala še pred formalnim »nastankom« DZRJS{z}, a so jih zaradi bližajočega se kongresa nekako odrinili ob stran. Dokler ni bil mimo, se kaj dosti ni dogajalo – potem pa so pritiski hitro narasli. Sol na rano smo nasuli tedanji skoraj-še-novinci, ki so se nas kongresne obveznosti komajda dotaknile. Gams je tik pred časom največjih odkritij v Najdeni jami objavil obširno študijo o Logarčku. Habič, ki je tekmoval z vsakomer, mu je skušal parirati z Najdeno jamo. A kaj, ko mu načrta nismo hoteli dati. Odtlej so od njega letele samo še strele. Prej nekako »političen« in delno strokoven spor je postal osebni problem obeh »H«-jev. Posledice nemočnega, neracionalnega hujskanja »province« proti Matici je kdaj pa

9 Večina društev ni razumela, za kaj sploh gre. Še najbolj so »padali« na krilatico, naj vsakdo raziskuje v svoji občini. Objektivno je to pomenilo, da bi ljubljanska kluba tako postala bolj ali manj debatna kluba. Domnevam, da so pri JK Železničar to razumeli in se – proti pričakovanju – niso postavili proti nam. Imeli smo tudi nekaj zaveznikov. Najbolj trdni so bili Kranjčani in Sežančani. Čim boljše stike smo želeli navezati tudi z Logatčani, a pri tem nismo bili uspešni. Propaganda od jugozahoda je bila prehuda. Kljub temu so razmejitev, ki je nastala sama od sebe, spoštovali tudi oni.

10 Dokler je bila slovenska krasoslovna elita zbrana samo na IZRK, je bilo jasno, kdo je kdo. Ko pa je I. Gams postal univerzitetni profesor in se preselil na Univerzo v Ljubljani, se je pojavila možnost, da IZRK ne bo več prvi in zadnji center krasoslovja v Sloveniji. Zato je bilo treba možni konkurenci zapreti bazo osnovnih jamarskih informacij, ki je, čeprav še ne znanstvena, temelj znanosti o jamah.

11 Z malo več daljnovidnosti bi se mu brez težav dalo izogniti, še preden je kaj izbruhnilo.

12 Poštni naslov je bil identičen, torej Titov trg 2, Postojna.

13 Kar je včasih pomenilo več kot 80% vložka.

14 Takrat je bila ustanovljena mednarodna speleološka zveza.

15 In Oddelka za geografijo na FF UL ter IZRK. »Ostalih« kot da ni bilo, razen morda asistence pri kaki manj zahtevni ekskurziji.

16 Verjetno je sprožil razvoj, ki je slovensko krasoslovje privedel do mesta, ki ga v svetu zaseda danes. Zato ga v tem smislu ne gre podcenjevati.

kdaj žal zaznati tudi še danes.

Manj kot pravkar povedano nas je tedaj prizadevalo, da nam DZRJS{z} ni hotelo priznati raziskovalnih uspehov – ne samo v Najdeni jami. Na vse načine nam je hotelo preprečiti dostop do jame, kar tudi pove svoje. Na enem izmed občnih zborov našega društva je Habe precej vehementno zahteval, naj jamo prepustimo Logatčanom, češ da se nahaja v njihovi občini, kjer mi kot »Ljubljanci«¹⁷ nimamo kaj iskati. Seveda smo burno reagirali. Čez teden ali dva so imeli občni zbor v Logatcu in Habe je tam oznanil, da smo Logatčanom vstop v jamo prepovedali mi¹⁸. Take in podobne šikane, hujskanje proti »Ljubljancem« in verbalni napadi so se vrstili kot po tekočem traku – skoraj vsak mesec je kje počila kakšna mina.

Naš prvi odgovor je bil, da smo pokazali roge in se preimenovali. Pridevek Matica se je za naše društvo postopoma uveljavljal vsaj od ustanovitve prve podružnice (1952 / Postojna). Uporabljali so ga prav vsi, od naših prijateljev do nam manj naklonjenih. Sami še najmanj; vsekakor pa smo nanj bili nekoliko ponosni. Sprememba pravzaprav ne bi smela motiti nikogar. Smo pa z njo hoteli sporočiti precej več. Pravkar izdan prevod knjige »Operacija –1000« nam je povedal, da smo na pravi poti – da je etika jamarstva v odkrivanju neznanega podzemskega sveta ter soočanje samega sebe z neznano naravo. In da DZRJS{z} v svoji vsebinski praznini pravzaprav mlati prazno slamo. Pa še nekaj; ob pravem

času smo imeli predsednika, ki sta bistveno pripomogla k našemu zmagovitemu odporu. Jure Kunaver je pravočasno dojel, kam piha »politični« veter in izrekel brezkompromisni NE. Tomaž Planina pa je iz jate prekipevajočih mladcev ustvaril doslej verjetno najučinkovitejše moštvo v zgodovini slovenskega jamarstva. Vse to pa bi ne delovalo, če ne bi prav generaciji, ki sta se po kongresu umaknili, položili materialnega temelja, na katerem smo lahko mi gradili naprej.

Napetosti in nagajanja so se vlekli vse do zamenjave predsednika DZRJS{z} leta 1972. A od JKLM dalje je bila pobuda v naših rokah. Po eni največjih kriz v vsej zgodovini se je društvo več kot le postavilo na noge. Predvsem nam je uspelo, da so bili tedaj bolj ali manj aktivni skoraj trije ducati članov¹⁹, »trdo jedro«²⁰ pa je natanko vedelo, kaj hoče. Nekako smo se uredili, da je lahko vzporedno delovalo po več ekip, a do grupiranja ni prišlo. Čeprav je imelo vsako raziskovalno območje nekaj ljudi, ki s(m)o rajši zahajali tja kot kam drugam, je bil pretok članov popoln. Polno smo se zavedali, da je ključ do uspeha skupinsko delo. Vsakdo je imel svoje mesto in tam je dal vse od sebe. Kot je pred leti pripomnil Žan²¹: vladalo je popolno zaupanje tovarišu, medsebojne tekmovalnosti ni bilo.

Že od vsega začetka smo raziskovali predvsem zaključena območja. Poleg Lanskega vrha in Kanina še Krimsko hribovje, Sežano in Suho krajino²². Hočeš nočeš smo uvedli intenzivnejše metode rekognosciranja, razrešili probleme z identifikacijo že znanih oz. zabeleženih jam,

17 V tem je precej ironije. Med aktivnimi člani je Ljubljancem »z rodovnikom« vedno bilo samo za vzorec. Večina njihovih staršev se je poljubljaničila šele kasneje, ko so se zaradi služb naselili v Ljubljani.

18 Zadeva se je končala tako, da so trije ali štirje (podpise smo našli) jamo obiskali incognito in si ogledali glavne rove. Kasneje se vanjo niso več vtikali. Ravnanje Logatčanov smo imeli za popolnoma korektno.

19 Morda ni čisto od muh pripomba, da se akcije »100 novih članov« niso ravno obnesle. Daleč največ novincev, ki so se kasneje še kako izkazali, je prišlo po lastni pobudi, ali pa jih je navdušil kdo od članov.

20 V glavnem današnji veterani.

21 Janez Kanoni.

22 Akcije v posamezne jame niso bile ravno prepovedane, a jih je bilo – z izjemo tradicionalne Križne jame - malo.

23 Čez pol stoletja je danes delež drugih marsikje že večji. A temelji ostajajo naši.

24 Sistem je še danes tak, kot smo ga vzpostavili mi.

25 V veliki meri zato, ker nam uradno glasilo DZRJS{z} ni pustilo objavljati svojih stališč do jamarstva, predvsem o »delovnih« področjih ...

26 Poleti 1968 je že pol leta viselo v zraku, izreči pa ga ni upal nihče. Lepega avgustovskega popoldneva smo Primož Krivic, podpisani France in še dva (nisem popolnoma gotov kdo še – javita se!) listali po knjigi Duemila Grotte, si ogledovali načrte in razpravljali o jamah. Pridemo do načrta Abisso Bertarelli (= Žankana jama v današnji hrvaški Istri). Jama naj bi bila globoka 450 m, najgloblja na ozemlju tedanje države, lotil pa se je ni še nihče od Jugoslovancev. Nekdo je zavdihnil: »Ali jo bomo kdaj videli?« Pa revsne Primož: »Bomo – če bomo vitali kakšne Habiče!« Samo spogledali smo se in vse je bilo odločeno. Čez nekaj dni smo sklicali poseben sestanek pri Šestici. Dalje se je kepa valila sama od sebe.

27 Že pri prvem obisku Žankane jame smo raziskovanje načrtovali v »alpskem« stilu – bližnja in del bolj oddaljene okolice pa sta se še vedno oklepali »piramidnega«. Pristop se je obnesel in v naslednjih letih smo ga izpilili do kraja.

28 Zakaj sploh sova? Ideja izvira iz konca leta 1963, ko smo precej hodili v Jamo na meji. Takrat so v njej gnezdele uharice, se spreletavale okrog plezalcev na lojtrah, posedale po poličkah in si nas zvedavo ogledovale. Ker nam je proteuse »speljala« JZS (tedaj DZRJS{z}), smo iskali novo maskoto. Večnih netopirjev smo bili že preobjedeni in čisto mimogrede smo začeli po stenah jam »skicirati« sovo. Ta je polagoma dobila današnjo obliko. Prapor je nastajal mimogrede. »Črno« obliko je dobil okrog leta 1970 ali malo prej.

naredili red v dokumentaciji in postavili sistem tako, da ga je možno stalno dograjevati. Še danes so največje gostote jam po Sloveniji tam, kamor smo takrat mi zagrizli²³. Do ureditve katastra jam za celo Slovenijo je bilo samo še pol koraka²⁴. »Folklor« je bila na višku, začeli smo izdajati svoje glasilo²⁵ in se poskusili celo z Radiem Najdena jama.

Naraščajoči stiki s tujimi jamarji, predvsem poljskimi, angleškimi in francoskimi, so nam omogočali, da smo se od njih učili in tudi res nekaj naučili. Vprašanje, ali smo kos državnemu rekordu²⁶, se je postavilo samo po sebi. Akcijo smo pripravili z vso skrbnostjo. Ne samo zato, ker je bila to za nas dotlej najgloblja jama ampak tudi zato, ker je Speleološki savez Jugoslavije našemu obisku divje nasprotoval, DZRJS{z} pa tudi – vsaj formalno. Pokazalo se je nepričakovano – jama ni bila »dorasla« nam²⁷. Naprej je šlo kot domine.

*

Življenje teče dalje in po svoje. Do srede 70-ih let smo se polagoma umaknili, društvo pa je spet privzelo svoje izvirno ime Društvo za raziskovanje jam Ljubljana.

Ustalili smo se, otroci so zrasli, in spet smo se našli na veteranskih ekskurzijah v Najdeno jama. Tu se je začelo in tu se po pol stoletja polagoma izteka naša jamarska kariera. Ostajajo spomini in prijateljstva, ki so se utrdila v začetkoma skoraj brezupnem, na kraju pa zmagovitem boju za identiteto. Zvestobe društvu nismo pozabili nikoli, a JKLM ostaja v nas za vedno – enako pa za vedno ostaja del društvene zgodovine. Člansko!

*

France Šušteršič

IZ DRUŠTVENE ZGODOVINE

V zgodovini raziskovanja slovenskih jam bo imela Postojnska jama vedno posebno težo. Malokdo pa se zaveda, da pomembno mesto v zgodovini raziskav pripada prav našemu društvu; odkrivanja so potekala v več fazah. Če odmislimo čase do Luke Čeča, se z njegovim odkritjem notranjih delov (14. 4. 1818) začne pionirska doba. Konča se nekako na prelomu 19. stoletja. Domači in tuji raziskovalci so dotlej raziskali toliko njenega podzemlja, da je bilo v grobih obrisih postalo znano, za kakšno jamo približno gre.

Doba italijanske okupacije pomeni v smislu odkrivanja novih rogov bolj ali manj mrtvilo. Jama je veljala za bolj ali manj strateški objekt, kamor »navadni« jamarji niso imeli dostopa. Kar je bilo novih odkritij, so bolj posledica zvedavosti domačih vodnikov kot sistematičnih raziskav. Je

Pripis: Težav, ki so nas oblikovale, nisem naštel v celoti. Upam pa, da sem dovolj dobro orisal vzdušje, v katerem smo morali preživeti. Čeprav smo imeli »inštitut« takrat za skorajda dednega sovražnika, ga kot ustanove nikakor ne želim grditi. SAZU in njene veje nimajo pri tem nič. Krinko DZRJS{z} – in v polsenci za njim IZRK – je uzurpirala peščica ljudi, ki je tako pač tešila svoje osebne in strokovne travme. Se pa iz tedanjega dogajanja da marsikaj naučiti. Predvsem to, da je treba zadeve dobro premisliti vnaprej. Če društvo v drugi polovici 60-ih let ni razpadlo, je v veliki meri zaslužen slučaj, da se je ob pravem času na pravem mestu znašlo dovolj ljudi, ki s(m)o znali stopiti skupaj.

Prapor JKLM²⁸ (foto: Janez Kanoni).

pa »vojaški« vidik jame doprinesel, da so bili vsaj glavni rovi geodetsko izmerjeni in s tem je bila postavljena solidna osnova nadaljnjim raziskavam.

Kmalu po 2. svetovni vojni se je sistema Postojnska-Planinska jama lotilo naše društvo. Od konca 40-ih do konca 50-ih let so predvsem »stari« člani (aludiram na prepire v začetku 50-ih let) sistematično raziskovali sumljiva mesta; predvsem v območju rogov podzemskih Pivke in Črne jame. Res veličastnih odkritij ta doba ni prinesla – se je pa »mozaik« znanih rogov precej izpolnil. Zaradi domačih sporov dokumentacije v društvenem arhivu ni – je pa o raziskovanjih in odkritjih predvsem Ivan Michler sproti poročal v *Proteusu*, tako da zgodovine raziskav v tej dobi ni težko razbrati.